

STATIKUS ÉLETKÉPEK

BRASNYÓ ISTVÁN: *A levegő titkai — Gazdanépek.*

Forum, Újvidék, 1972.

»Mélységes mély a Múltnak kútja« — mondja Thomas Mann a *József és testvérei* előjátékának kezdetén. Hogy mi a múlt, azon talán kár is elmélkedni, mivel az emberiség őstörténete és az a pillanat is, amikor ennek az ismertetőnek első sorait lejegyeztem. Múlthoz tartozik a gyermekkor is, amelyet már számtalan alkotó fogalmazott meg a maga módján. Brasnyó fenti könyvének élményanyaga mondhatni a gyermek- és ifjúkorból származik. Az olvasó azért veheti kézbe érdeklődéssel ezt a művet, mivel az a nemrég múlt időszakról beszél, a színhely pedig Vajdaság egy sarka. Mindezek után önkéntelenül bontakoznak ki előttünk valamilyenfajta helyi jellegű tájrealizmus körvonalai, erősen népis hangszíval, de az olvasó kellemes-kellemetlenül csalódik, mert ez a munka a fenti szabványtól eltér, de ugyanakkor nem igazán értékes és művészi alkotás. Újszerűsége tagadhatatlan, azonban, mint azt az alábbiakban bizonyítani igyekszem, az új hangvétele túl a szerzőnek kevés egyéb értékeset sikerült alkotnia.

A vékony kötet két részre oszlik: az első részben Brasnyó költeményei szerepelnek, a másik részt viszont rövid prózai írások képezik. Ez utóbbiak műfaji meghatározása nehézséget jelent, mivel, egy-kettő kivételével, nem vonatkozathatók rájuk sem az elbeszélés, sem a novella általánosan elfogadott mércéi. Talán azt mondhatnánk, hogy a közölt írások java része, és ez vonatkozik a költeményekre is, hangulatból vagy életérzésből fakadó kép, amelynek hivatása talán az lenne, hogy képszerűségével hasson az olvasóra. Mint már említettem, ez a könyve valamilyenfajta elmerülés a múltba, a gyermek- és ifjúkor hangulatainak és az abból fakadó életérzésnek a vetülete. Ez erősen rányomja bélyegét az ábrázolt képek milyenségére. Az itt-ott előbukkanó társadalmi háttér (*Egész napszám, A tata a városban elindult, Vince, Az alvók*) sok szempontból érthetővé teszi Brasnyó férfias prózáját. Mert alakjai, bár poros és lápos vidéken élnek, köből vannak faragva, méghozzá igen durván. Ehhez hozzájárul a rendkívül leegyszerűsített nyelv, amelynek tömörsége és hidegsége itt-ott F. Kafka *Kanzleisprache*-jára emlékeztet. Eltekintve néhány költeménytől, amelyek, véleményem szerint, sikerültebbek, mint a prózai képek, cselekmény alig van a kötetben. Ha fel is bukkan néha-néha, úgy érezzük, csak kényszerű kelléke az ábrázolásnak, nem pedig célszerű, tehát valami lényegeset kifejező eszköze az írónak. Összegezve a fentieket, megállapíthatjuk tehát, hogy Brasnyó objektív prózája tulajdonképpen statikus, koncentrált képekből áll, amelyek híján vannak a kép, az ábrázolási mód egy lehetősége olyan alkellékeinek, mint az allegória vagy a szimbólum. Jól kitapintható jelentés nélkül a képek sokszor tartalmatlan leírásokra redukálódnak. Példaként említeném fel a *Rajfogás, Gabonaveremelés, A nád és a Dohány* című írásokat, amelyek olyannyira mentesek a művészi ábrázolás jellegzetességeitől, hogy talán hamarabb illenének egy ismeretterjesztő kiadvány keretelbe, mintsem egy irodalmi műalkotásokat közlő kötetbe. A szerző igen tudatosan törekszik az objektív próza irányába, az élményanyagot igyekszik a tájnak és a múlt hangulatainak megfelelően ábrázolni, de e törekvésben gyakran nyújt statikus életképeket, amelyek hangvétele enyhén borulató. Mint alkotó valószínűleg nehéz utat járt meg irodalmi fejlődésének e pontjáig, de kérdés, sikerült-e kikerülnie a zsákutcát. A múlt egyes képeinek egymástól függetlenül való ábrázolása nem jelent művészi alkotást. Gyakran alkalmazza a manni montázs technikát, azaz egy-egy képe olyannyira objektívizálódik, hogy szakleírásra emlékeztet. A különbség az, hogy míg Thomas Mann a szakmai mozzanatot (pl. a *Buddenbrook-házban* Hanno

betegségének lexikomból való átmásolása) egy cselekménysor szerves részévé teszi és az olvasó elfogadja, addig Brasnyó esetében ugyanez az eljárás csak valamilyenfajta brechti Entfremdungseffektet vált ki: a befogadó, az élményalany úgy érzi, az író valósággal kényszeríti arra, hogy érezze: nem műalkotásról van szó.

Brasnyó esetében nem beszélhetünk csak egyszerű múltbamerülésről, mivel a múltat annyira intenzíven éli át, hogy annak képeivel szinte azonosul. Ennek eredménye az, hogy igen sok prózai képében a jelen idő többszám első személyében fejezi ki gondolatait. Így válik a múlt jelenné.

Erdemes megjegyezni, hogy e kötet egyes alkotásai már magukban hordozzák talán Brasnyó további fejlődésének csiráit is. Van benne ugyanis néhány sikerült költemény, mint pl. a *Méhészet*, *Egész napszám*, *A tata a városban elindult*, az igen értékes *Vince* és a *Száraz vizek*, vagy pedig az *Alvók*, amely a kötet művészileg legkiforrottabb alkotása. Ezekben a kép meglevenedik; hősök, sorsok bontakoznak ki előttünk, kirajzolódik a szociális háttér, Brasnyó rátapint a valóság egyes lényeges mozzanataira. Ezen az úton haladva a szerző értékes műveket alkothatna. A nagyobb fokú kitárulkozás, az ezoterikus jellemzők elhagyása, a társadalmi vonatkozások mind erősebb betörése magasabb szintre emelheti Brasnyó költeményeit. Mert Brasnyó elsősorban, és e kötet alapján, talán csak költő. Kétségtelen, hogy múltja és eredete, a hazai táj, egyelőre szinte bűvöletben tartja, ennek az élményanyagnak művészi megformálása azonban még várat magára. Remélhetjük, hogy a mű értékes vívmányaira támaszkodva, a jövőben kiegyensúlyozottabb könyvvel lép az olvasó elé.

VARGA ISTVÁN

EGYÉNISÉGFORMÁLÓ IFJÚSÁGI REGÉNY

MIRNICS ZSUZSA: *Égig érő fák*.

Forum, Újvidék, 1971.

Íróink és költőink csak nagyon ritkán, vagy egyáltalán nem érzik kötelességüknek, hogy a gyermekekhez és az ifjúsághoz is szóljanak. Akkor is valami szegyenkezésféle kíséri mozdulatukat, amikor néha-néha asztalunkra helyeznek egy-egy nagyon szerény kis versesfüzetet, esetleg ifjúsági regényt. »Áldozatkész« gesztusuk szinte kiabálja: azért mégis »lelkismereti kérdés« a részünkről, hogy műveljük »a kis lehetőségeket jelentő, komolytalan, értékeiben egy bizonyos szint alatt mozgó« ifjúsági műfajokat is.

Természetes következménye ennek a viszonyulásnak, hogy ifjúsági irodalmunk afféle pótlóirodalommá, ajándékirodalomná alakult, aminek magától értetődő velejárója a leereszkedő hangnem és a kellő didaktikus célatosság.

Csupán arról feledkezünk meg, hogy a fiatalabb olvasóknak, akikből néhány év múlva egészséges ízlésű, irodalomkedvelő közönség fejlődhetne ki, egészen másféle — minőségileg jobb — táptalajra lenne szükségük. A helyzet tragikumát enyhíti az a körülmény, hogy könyvesboltjainkban viszonylag gazdag választékban kaphatók meg a világirodalom és az egye-